

You have downloaded a document from

The Central and Eastern European Online Library

The joined archive of hundreds of Central-, East- and South-East-European publishers, research institutes, and various content providers

Source: Slovo o

Reflections on

Location: Bosnia and Herzegovina

Author(s): Amra Bajrić

Title: GRAD NA KRAJU CARSTVA (Mostar u romanu Mimar Hazima Akmadžića)
THE CITY AT THE END OF THE EMPIRE (Mostar in the novel Mimar by Hazim Akmadžić)

Issue: 5/2022

Citation style: Amra Bajrić. "GRAD NA KRAJU CARSTVA (Mostar u romanu Mimar Hazima Akmadžića)". Slovo o 5:571-583.

<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1093571>

Amra BAJRIĆ

UDK 821.163.4(497.6).09 Akmadžić H.

Stručni rad

GRAD NA KRAJU CARSTVA (Mostar u romanu *Mimar* Hazima Akmadžića)

*A riječ je često neukrotiva u svojem traganju za ljepotom,
pa previdi, uljepša, nakiti i opiše događaj ili misao,
zaboravljajući pri tom da ima samo jedna istina (..)
(H. Akmadžić, *Mimar*)*

SAŽETAK

Mimar Hajrudin, graditelj Starog mosta u Mostaru, ostavio je neizbrisiv trag u bosanskohercegovačkoj povijesti i, posebno u bošnjačkoj tradiciji, ima status kulta ličnosti, te ne čudi da je književniku Hazimu Akmadžiću bio inspiracija za roman *Mimar*. Roman *Mimar* za fabularnu okosnicu ima gradnju Starog mosta u Mostaru kroz koju se prožimaju složeni međuljudski odnosi, psihološko profilisanje lika mimara Hajrudina koji se gradacijski, paralelno s gradnjom mosta, približava duhovnoj katarzi i kosmičko talasanje koje gradnju Starog mosta izdiže iznad i izvan ovostranog čineći ga projektom od interesa Univerzuma. Temeljeći fabularni tok romana na navedenim narativnim elementima, Akmadžić čitatelja vodi ka idejnoj spoznaji da Stari most u Mostaru nadilazi funkcionalnu vrijednost i predstavlja izuzetno umjetničko; djelo u koje je utkana mimarova ljubav i koje je filter okajanja mimarova grijeha. Tako rušenje Starog mosta tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu (1992-1995) nije samo rušenje građevine, već ubijanje srca jednog grada i svojevrсно ubijanje njegovog mimara.

Ključne riječi: Hazim Akmadžić, mimar Hajrudin, Mostar, Stari most, novohistorijski roman

1. MOSTAR KAO POZORNICA ODVIJANJA BORBE IZMEĐU DOBRA I ZLA U KONTEKSTU POETIKE NOVOHISTORIJSKOG ROMANA

Hazim Akmadžić, pjesnik, romanopisac, publicista, na književnoj sceni bošnjačke i bosanskohercegovačke književnosti pojavljuje se 1973. godine objavivši zbirku pjesama *Griješ pjesme*. Prvi roman objavio je 1999. godine *Mislio sam da je mjesec žut*, zatim slijede romani *Tajna dvorske lude* (2000), *Mimar* (2002), *Gazi Husrev-beg* (2005) i *Gazi Isa-beg* (2007) godine.

Posebno interesovanje Hazim Akmadžić pokazuje za historijske ličnosti koje su obilježile osmanski period u Bosni i Hercegovini, i to ličnosti koje su kao vakifi (Husrev-beg, Isa-beg Ishaković) doprinijeli civilizacijskom razvitku bosanskohercegovačkih gradova i kreiranju urbane kulture življenja, i graditelji čije građevina izlaze iz okvira namjene ostvarujući se kao monumentalna umjetnička djela. Jedan od takvih graditelja je i mimar Hajrudin koji je poznat po gradnji brojnih građevina, a najpoznatiji po gradnji čuvenog Starog mosta u Mostaru. Polazište za okvir romaneskne priče u romanu *Mimar* Hazim Akmadžić crpi iz historijskih izvora. Historijski izvori o mimaru Hajrudinu su šturi, što daje mogućnost autoru da razvija priču tako da historijsko (činjenično) bude okvir koji će popuniti snagom književne imaginacije. Centralni dio priče o mimaru Hajrudinu u romanu *Mimar* smješten je u Mostar, te paralelno s pričom o mimaru pratimo i priču o Mostaru, Mostarcima i u konačnici o Starom mostu u nastajanju.

Historijsko vrijeme gradnje mosta je 16. stoljeće. U kontekstu temporalne odrednice i historiografske faktografije zastupljene u romanu, ovaj roman je dijelom historijski. Međutim, iako se radnja romana dešava u konkretnom historijskom vremenu, na konkretnom geografskom području, a okosnica fabule je gradnja čuvenog Starog mosta u Mostaru, ipak ovaj roman nadilazi okvire historijskog. Naime, historijski kontekst pripovjedaču služi tek kao pozornica na kojoj se kreira

SLOVO O MOSTARU

kvazistvarnost koja je u temporalnom smislu u stanju stalne sadašnjosti¹ unoseći u roman komponente novohistorijskog romana². Ta sadašnjost simbolizira kontinuitet egzistiranja polariteta na kojima svijet počiva, a to je polaritet *dobro-zlo*. Hadžem Hajdarević u recenziji ovom romanu ističe da je *Mimar roman koji se tiče i Hajrudinova i našeg vremena*, te da se *vrijeme, zapravo kao u mističnom i zamamnom labirintu arabeske, ponornično gubi i svoj tok nastavlja u čitačevoj sustvaralačkoj energiji*.³ Na početku romana čitatelju se otkriva duša mimara Hajrudina koja uvijek nanovo živi u različitim tijelima, a rušenje Starog mosta u Mostaru je svojevrstni „okidač“ za priču koja slijedi. Zločin nad Starim mostom budi mimarov duh i on progovara. Njegovim govorom zločin izlazi iz okvira ovozemaljskog i doseže dimenzije onostranog.

Ravno devedeset i devet puta selio sam se iz tijela u tijelo, i isto toliko šejtan se selio na lijevo rame, a melek na desno. Sa mnom se, svaki put, selila i sumnja. Bivao sam neimar i kočijaš, asker i pehlivan, zapisivač svojih i tuđih misli; bivao sam razbojnik i

- 1 Enver Kazaz u tekstu *Od poetike žanra do poetike knjige* kao jednu od bitnih komponenti novohistorijskog romana ističe odnos vremenskih odrednica unutar sižejne ravni romana (uzimajući za primjer roman *Derviš i smrt* Meše Selimovića) i zaključuje da je čovjek objekat historijskih događaja, krivac bez mogućnosti odbrane, u konačnici da je žrtva djelovanja nepoznatih sila i vlasti, te stoga dolazi do raspada antropocentričnih i pozitivističkih filozofskih sistema zasnovanih na stavu da je ljudska historija jedina forma vremena, a historijska zbivanja njegov osnovni sadržaj. Kazaz dalje zaključuje da *na bošnjački roman bitnije utiču kosmološki i mistični sistemi koji smatraju da je historija samo jedan od aspekata vremena, odnosno vječnosti koja je osnovna i najviša sadržina historijskog vremena*. (E.Kazaz, 1999: 34)
- 2 Enver Kazaz u tekstu *Od poetike žanra do poetike knjige* predstavljajući genezu bošnjačkog romana elaborira pojam novohistorijski roman posmatrajući ga u odnosu na klasičan historijski roman i zaključuje da *zbog prirode svoje naracije, novohistorijski roman se ne zadržava isključivo na rekonstruiranju historije kao bronološkog slijeda uzroka i posljedica koji sami u sebi nose racionalizirana značenja, niti, pak, na rekonstruiranju historije zbira slučajnih i nepredviđenih okolnosti, te da on ne istražuje historijska zbivanja u polju njegove stvarnosti, ili onog što se definira u historijskoj nauci kao njegova stvarnost, već isključivo u onom području u kojem ta zbivanja postaju elementi ukupne duhovnosti*. (E. Kazaz, 1999: 32)
- 3 Sastavni dio romana *Mimar* Hazima Akmadžića su i izvodi iz recenzija Tvrtka Kulenovića, Zilhada Ključanina, Mustafe Arnautovića, Hadžema Hajdarevića, Željka Grahovca i drugih, na koje se autorica poziva u kontekstu interpretacije romana s različitih aspekata. (H. Akmadžić, 2012: 431-435)

ZBORNİK RADOVA

kadija, osion i plemenit, siromah i bogat, bolesnik i hećim, mudrac i tevećelija, grijeshnik i onaj koji je praštao, junak i kukavica, skakač s ćuprije. I sve je to upisano na ovom kamenom luku, koji su danas tukli artiljerijskim zrnima želeći ga srušiti ne znajući pri tom da se vječnost ne da uništiti. Samo budala i neuk mogao je takvo što posumnjati.

Dok se kamen pogođene ćuprije obrušavao u vodu, a nebo suzilo, šejtan je likovao, kao što svako zlo trijumfuje samo onoliko koliko nas uspije nadvladati i uvući u našu malodušnost. Ni dulje, ni kraće. Eksplozije, tresak i udar kamena o površinu vode miješali su se s povicima rušitelja, iz čijih je srca odavno izgnano svako dobro.(...) Između vode i neba sada je bila praznina, i nijedan živ stvor nije mogao obuzdati bijes dok sam prelazio preko tog ambisa s jedne obale na drugu. (H. Akmadžić, 2012:1)

Enes Duraković govoreći o romanesknom opusu Muhameda Kondžića u kontekstu definisanja žanrovskih odrednica Kondžićevog književnog djela, a što primjećujemo i u romanu *Mimar*, kaže da *povijesna perspektiva ukazuje na fon na kojem se reljefno oblikuje vječito ista drama općeg i pojedinačnog i egzistencijalna mučnina svijesti zatočene usudom historijske sudbine na razmeđu svjetova, kultura i civilizacija.* (E. Duraković: 1995: 26-27) Tako i Mostar u romanu *Mimar*, kao i historijski kontekst u kojem se fabularni tok razvija, samo je pozornica na kojoj se odigravaju ljudske drame koje u svojoj srži predstavljaju kosmički polaritet dobra i zla. Pričom o mimaru Hajrudinu i gradnji Starog mosta otvara se širok dijapazon zapleta potaknutih djelovanjem ljudi, prirode i natprirodnog. Mostar u konačnici postaje centar Univerzuma. Univerzum (Bog) se direktno pokazuje kroz lik Ishaka, šejha blagajske tekije, koji u romanu predstavlja medij putem kojeg Bog komunicira sa mimarom.

Mimare Hajrudine, ćuprija koju gradiš, uz Allahovu pomoć učinit će te slavnim, ali će to ujedno biti i tvoje prokletstvo. Devedeset i devet tijela ćeš promijeniti, devedeset i devet roditeljskih blagoslova bit će ti upućeno, devedeset i devet imena ćeš nositi: proći će četiri stotine dvadeset i sedam godina prije nego s tebe prokletstvo bude uklonjeno, a bit će tek onda kada ćupriju na Neretvi, ćupriju

SLOVO O MOSTARU

koju još nisi završio i koju nećeš završiti dok ne prođe tri puta po tri godine, tek kada je budu srušili, i iz njene utrobe, zajedno s kamenom, u vodu se ne bude survao i kitab koji ćeš svojom rukom pisati i uzidati u ćupriju (....) (H. Akmadžić, 2012: 302)

Tako gradnja mosta u Mostaru izlazi iz okvira interesa sredine, mimara, pa i samog sultana i postaje projekat Univerzuma.

2. MOSTAR, PROTAGONISTIČKO-ANTAGONISTIČKO DJELOVANJE LJUDI I NATPRIRODNIH SILA NA GRADNJU MOSTA

U romanu se slika Mostara kreira prije nego što mimar dođe u grad.

Za šehar Mostar pričali su mi neki koji su ovdje konačili, da je opasan kulama i utverdama, i da kauri na njega navaljuju i s mora, i s kopna. Jesu li ove vijesti tačne, moj mimare, ili je riječ o glasinama?

- (...) Učen si i uman, ali bih te podsjetio, kadijo, da tamo gdje se gradi, nema bojeva. Oni koji vojuju, ruše, a ja sam sve ove godine u Mostaru gradio, i sada idem da gradim. (H. Akmadžić, 2012: 32)

Likovi u romanu su mahom mostarski prvaci na čelu s Karađoz-begom, čuvenim mostarskim vakifom. Karađoz-beg je lik koji zajedno sa nekoliko mostarskih prvaka pomaže mimaru u gradnji mosta i njegov lik je kreiran u skladu s vizijom mostarskog kulturološkog miljea u kojem Karađoz-beg ima status kulta ličnosti.

Karađoz-bega sam zatekao kod kuće. Bijah se silno obradovao susretu, a ni on nije krio zadovoljstvo. Bratski smo se izljubili. Svaki bi me čas potapšao po ramenima, iskazujući na taj način radost. (H. Akmadžić, 2012: 235)

Poseban doprinos gradnji mosta daje i Uzeir-beg, sultanov namjesnik u Mostaru, koji se odlikuje učenošću, mudrošću, hrabrošću i, nadasve, odanošću.

Činilo se da Uzeir-beg spada među one ljude koji nikada ništa ne izgovaraju a da nemaju kakva razloga, i da se iza njegovih riječi uvijek krije neko dublje značenje koje je trebalo dokučiti. Za svog ovozemaljskog vijeka sretao sam mnogo ljudi najrazličitijih karaktera, i rijetko mi se dešavalo, skoro nikad, da me prvi dojmovi o čovjeku obmanu. Samo površan čovjek i neznalica ljudskih karaktera mogao bi pomisliti kako je Uzeir – beg laskavac i dobričina. (H. Akmadžić, 2012: 206)

Pripovjedač se ne upušta u kreiranje psihološkog profila likova općenito, izuzev mimara koji je i narator. Pripovjedač likove, općenito u romanu, pa i likove Uzeir-bega i Karađoz-bega, kojima daje više prostora, posmatra sa distance, ne ulazeći u njihovu psihu i kreira ih isključivo na temelju njihovih postupaka ili mimarovog doživljaja likova, što je i očekivano s obzirom na poziciju naratora u romanu (ih-forma).

Nasuprot mostarskim prvacima okupljenim oko mimara Hajrudina čija je uloga u gradnji mosta protagonistička, antagonističkim djelovanjem ljudi i prirode (i natprirodnog) razvit će se sukob, koji neodoljivo podsjeća na dramski, čineći Mostar pozornicom, a most, tj. gradnju mosta okidačem razvoja sukoba. Složenost međuljudskih odnosa koji će biti uzrokom brojnih opstrukcija gradnji, također se nagovještava već tokom putovanja ka Mostaru. Kada zapovjednik vojne pratnje nagovještava mogućnost opstrukcije gradnji, mimarova začuđenost tom mogućnošću graniči s naivnošću.

- Hoćeš kazati da ima onih koji će mi saplitati noge dok budemo gradili mostarsku ćupriju?

- Baš tako, Hajrudine. Ima ih, i bit će ih još. Ali to je moja briga. (H. Akmadžić, 2012:96)

Na čelu antagonističkih likova nalazi se dizdar Rahim-aga, zapovjednik mostarima, čuvarima mosta. Motiv opstrukcije gradnji mosta je star koliko i čovjek, a to je želja za vlašću i dominacijom. Tako Abas, zapovjednik mimarove vojne pratnje, u razgovoru sa mimarom Hajrudinom i Uzeir-begom iznosi bojazan da će biti opstrukcije gradnji mosta motivirane željom za vlašću i dominacijom.

SLOVO O MOSTARU

Vlast je problem, moj mimare, vlast. Povijest ljudskog roda je borba za vlast. Svuda. U carstvima i njegovim dijelovima, u gradovima, kasabama, selima, pa čak i u domaćinstvima. Vlast je najžešći otrov kojim se može čovjek zatrovati. (H. Akmadžić, 2012: 279)

Rahim-aga, osjetivši se ugroženim zbog Abasove dominacije, a instruiran i sa strane, ogreza i u zločin da bi osujetio gradnju mosta i tako se osvetio za poniženja koja je doživio od Abasa. Vrhunac opstrukcije je izlaganje radnika na gradnji mosta zarazi kojoj biva izložen i sam Rahim-aga, te u konačnici umire usljed bolesti prethodno izgovarajući riječi priznanja i pokajanja.

Za sve je kriv moj brat. On me nagovorio. Nadao se da će se ćuprija graditi na Drini u Foči. Opaku bolest, na naš nagovor, u naselje unijeli su trgovci ovčijim mesom i mesari. Mene je stigla zaslužena kazna, ali i sve one koji su ovome kumovali. Pred Allaha, dž. š., izlazim kajuci se; ne nadajući se oprost koji nisam zaslužio. U ovom smrtnom času shvatio sam kakvu sam vam nepravdu učinio povodeći se za pohlepom. (H. Akmadžić, 2012: 329)

Nije samo Rahim-aga sa svojim pomoćnicima otežavao gradnju mosta. S gradnjom mosta poigrala se i priroda pa je tako do rušenja skele na mostu došlo usljed zemljotresa te gradnju mosta vratilo na početak.

Što sam se više približavao obali rijeke, moja se strepnja povećavala. Jauci ranjenih i kuknjava bližnjih, onih koji su ostali pod ruševinama ili nestajali uplamenu skupa s kućama iz kojih nisu mogli izaći, samo su udvostučavali, utrostručavali, ustotrućavali moj strah i moju zeblju. Kada sam oznojen i na izmaku snage uspio dobauljati do obale, do mjesta odakle sam trebao ugledati skelu, jedino što sam mogao vidjeti bio je ambis poda mnom i ostaci skele što se strmoglavlila skupa s mojom nadom da će ova havarija mimoći ćupriju koja je već bila dobila konture, čiji se kameni luk počeo izvijati poput luka Lejline obrve. (H. Akmadžić, 2012: 366)

Svi ovi događaji su, ustvari, ostvarenje proročanstva koje glasi da će se most graditi tri puta tri godina, što nas i pored zločina koje čine

ljudi pri opstruiranju gradnje mosta, prirode koja zemljotresom ruši skelu, navodi na zaključak da su sva ova dešavanja ipak dio Božijeg plana. Složenost ljudskog djelovanja i Božije odredbe je posebno naglašeno u ovom dijelu fabularnog toka iz čega je vidljivo da Usud ne oslobađa počinitelje zločina krivnje.

Složenost međuljudskih odnosa i djelovanje prirode (i natprirodnog) bitno utiče na dinamiku fabularnog toka dajući mostu višestruku simboliku, kako na fonu univerzalnog sukoba između dobra i zla, tako i na fonu unutarnjeg sukoba koji se odvija u mimaru vodeći ga ka duhovnom pročišćenju, odnosno katarzi.

3. STARI MOST, CENTAR MIMAROVE DUHOVNE METAMORFOZE

Roman je u narativnom smislu ispovijest mimara Hajrudina koji priča kako se gradio Stari most u Mostaru. Pripovijedanje u ih-formi omogućilo je pripovjedaču da pored objektivnog kazivanja događaja, uroni i u svoju nutrinu otkrivajući nam borbe sa samim sobom i svojim demonima. Već na početku putovanja za Mostar mimar najavljuje da će to putovanje biti i svojevrsno hodočašće na kojem će doživjeti duhovno pročišćenje i u most ugraditi sebe gradeći mostove u sebi.

Znao sam, ako me sada načne crv sumnje, ako sada počnem razmišljati o onome oko ćuprije, gradnja će ići teško, ali sam isto tako znao da ću gradeći ćupriju, što bi polovici mjeseca trebala sličiti, ili zategnutom luku iz kojeg samo što je odapeta strijela, da ću graditi sebe, jednog novog i drugačijeg Hajrudina. (H. Akmadžić 2012)

U svom kazivanju pripovjedač stavlja u fokus gradnju Starog mosta u Mostaru, samim tim i Mostar postaje središte zbivanja, te tako *grad na kraju carstva* postaje centar, kako graditeljski, tako i centar mimarove duhovne metamorfoze.

Paralelno sa objektivnim kazivanjem, poput bljeska, otvara se mimarova duša i, kako gradnja mosta napreduje, tako se i duhovno

SLOVO O MOSTARU

pročišćenje mimara Hajrudina bliži vrhuncu oblikujući jednog novog Hajrudina. U najtananim kutima mimarove duše nalazila se ona, Lejla, njegova ljubav, patnja, prokletstvo, njegova muza, koja ga je inspirisala da kreira luk mosta u kojem je svaki put vidio Lejlinu obrvu, a Neretvu poistovjetio sa zjenicom njenog oka. *Sjeo sam na jedan oveći kamen i zagledao se u zelenu površinu rijeke. Ništa mi nije smetalo da u njoj vidim Lejlinu obrvu, i u njoj prepoznam svu ljepotu njezina oka.* (H. Akmadžić, 2012:243)

Ona nevidljivom rukom vodi mimara kroz gradnju mosta. Lejlina prisutnost u mimarovoju svijesti gradacijski raste paralelno s napredovanjem gradnje približavajući se kulminaciji koja neminovno vodi katarzi. Tokom tog duhovnog putovanja, Lejla se najprije pojavljuje kao duhovno biće, koju on u svojoj emocionalnoj gradaciji erotizira čime je otjelovljuje nagovještavajući složenost vlastitog bića koje nije oslobođeno erosa.

Čim sam je ugledao, bio sam siguran da me više ništa ne može vratiti u stvarnost. Posve odsutan i nezainteresovan za ono što se događalo oko mene, žudnim pogledom šarao sam po ogradi ćuprije, prizivajući mukom Lejlu, obasjanu suncem, koje je udaralo u bjelinu njezine košulje, milujući joj vrat i dojke; jedna zraka, poput kakve blage sjenke, preko njezina desnog ramena spuštala se niz kamenu ogradu u rijeku, vezujući njezino tijelo i vodu neraskidivim nitima sna koji je neuništiv i vječan. (H. Akmadžić, 2012: 299)

U jednom trenutku u njemu eros zagospodari u potpunosti relativizirajući dominaciju njegove duhovne strane ličnosti.

Vidio sam kako otvara usne, ali glasa joj čuo nisam, ma koliko da sam se naprezao. A onda sam shvatio. Lejla je pjevala rasipajući sevdah po prostoriji, pun ljubavne čežnje i zanosa, kakav nikad do tada nisam čuo. Tijelo mi je drhtalo od uzbuđenja, u meni je narasla muškost, napinjali se mišići, bubnjalo u glavi, a od svega bijaše jači njezin zvonki glas, ispunjen sevdahom od kojeg me hvatala vrtoglavica. (H. Akmadžić, 2012: 355)

Mistika vezana za Lejlu se razrješava ogolijevajući do srži mimara Hajrudina koji na duši sve vrijeme nosi strašni grijeh. Taj strašni grijeh počinjen nad Lejlom, sada konkretnom ženom, miješa se s motivom ljubavi čime se slojevitost motiva usložnjava čineći most svojevrsnim spomenikom neutaženoj ljubavi, ali i vječni podsjetnik na njegov grijeh, a sam grijeh simboliše kontinuitet grijeha kao konstante ljudskog bivstvovanja. U kontekstu ispovjednog diskursa, iako fragmentarno, u ovom romanu od izuzetne važnosti je mimarov duhovni put koji katarzu nalazi u mostu dosežući vlastiti smiraj mišlju da je njegov veliki grijeh konačno iskupljen. Oslobođenom krivnje, mimaru se otvaraju polja spoznaje i shvata da je ljubav vječna i njome se briše svaki grijeh.

Smrt ne ubija ljubav u nama. Velim ti, budi uspomene i sjećanja. Mi duh voljenog bića nosimo u sebi i pomažemo da pređe lahkim korakom sirat-ćupriju koja odvaja stvarni od nestvarnog svijeta (...) A, ne trebamo li biti sretni, ako znamo da su se onom koga volimo otvorile džennetske dveri.

Možda nikada kao u ovom času nisam osjetio da mi je Lejla sve vrijeme baš ovu poruku upućivala, ali je nisam znao prepoznati u svojoj sebičnosti i strahu, u svojoj obuzetosti patnjom i nemirom, obuzetosti željom da se te krivnje kutarišem, u svojim snovima i osjećanju uzaludnosti ljubavi prema biću čijoj sam smrti krivcem. (H. Akmadžić, 2021: 381)

Stari most će u konačnici biti sagrađen, a vrijednost ovog mosta nadilazi funkcionalnu jer je u njegovu gradnju uzidano suviše ljubavi i patnje, čak je on i svojevrsni filter za okajanje mimarova grijeha.

Stao sam na sredini, na njezinom izdignutom i najvišem dijelu koji se blago lomio i činio luk, u sebi ponavljajući Hasanove stihove: „Duša sultana Muhameda nek je vesela/ što ostavi ovakvo humano djelo. / A i Sulejman nek je zdravo, / Za čije vladavine je dovršena gradnja./ Zalaganjem nazira most je dovršen/ I napisa kronogram: „Čudesni svod.“ Godine 974.(H. Akmadžić, 2012: 392)

SLOVO O MOSTARU

U konačnici, most postaje srce Mostara, on će Mostarcima dati novi život, bit će temelj novih kulturoloških i civilizacijskih tekovina koje će vijekovima biti simbol ovog grada, ali i motiv za antagonističko djelovanje ljudskih sila, vođenih prastarim motivima kojima je obilježena povijest ljudskog roda; vlast, dominacija, pohlepa.

ZAKLJUČAK

Hazim Akmadžić u romanu *Mimar* priča priču o mimarar Hajrudinu, graditelju Starog mosta u Mostaru. Historijski kontekst u kojem se razvije fabularni tok pripovijedanja Akmadžiću služi kao okvir za pričanje univerzalne priče u čijem fokusu je vječna borba između dobra i zla. Tako ovaj roman izlazi iz okvira historijskog i u žanrovskom smislu slijedi poetiku novohistorijskog romana. Na početku romana čitatelju se javlja duh mimara Hajrudina koji reaguje na rušenje Starog mosta tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu (1992-1995), te tako počinje priča o mimarar. U fokusu romana je gradnja Starog mosta u Mostaru ispričana iz perspektive mimara Hajrudina. Čitatelju se pruža nekoliko interpretativnih polazišta kada govorimo o Mostaru u romanu, te smo i u ovom radu posmatrali Mostar kao pozornicu odigravanja događaja koji izlaze iz okvira historijskog vremena ostvarivši se kao izvanprostorni i izvanvremenski ambijent. Dalje, Mostar smo posmatrali i u kontekstu interpretacije likova i njihovog odnosa prema gradnji mosta. Složenost ljudskog djelovanja proizilazi iz njihove motiviranosti, a ta motiviranost pokreće likove da djeluju protagonistički ili antagonistički.

Akmadžić u romanu posebno daje prostora mimarar Hajrudinu koji pripovijedajući u ih-formi kazuje ispovijest o sebi otkrivajući slojevitost vlastitog bića. Psihološki profil mimara Hajrudina se čitatelju otkriva fragmentarno, u onoj mjeri u kojoj je i sam mimar spreman da se suoči sam sa sobom. Gradnjom mosta gradacijski se otvara i mimarova duša, te se mimar suočava sa svojim „demonima“, doživljava duhovno pročišćenje koje će rezultirati *jednim novim Hajrudinom*. U konačnici, most biva sagrađen, a njegov značaj izlazi iz okvira funkcionalnog i uzdiže

se na pijedestal vrhunskog umjetničkog djela u koje je mimar Hajrudin ugradio dio sebe, te je rušenjem Starog mosta 09.11.1993. godine ubijeno srce jednog grada, ali je ranjen i duh mimara Hajrudina koji, probuđen iz vječnosti, traži pravdu.

THE CITY AT THE END OF THE EMPIRE **(Mostar in the novel *Mimar* by Hazim Akmadžić)**

Summary

Mimar Hajrudin, the architect of the Old Bridge in Mostar, has left a deep trace in the history of Bosnia and Herzegovina, especially in the Bosniak tradition and a certain personality cult has been developed about him so it is not surprising that he was an inspiration to novelist Hazim Akmadžić in his novel „Mimar“. This novel focuses on the construction process of the Old Bridge in Mostar where some of the most complicated human realtions were intertwined, as well as the psychological development of the character of mimar Hajrudin, who is gradually approaching his spiritual catharsis and cosmic surging, which raises the construction of the Old Bridge above and beyond this world making it a Universe-worthy project.

Having the plot flow based on the stated narrative elements, Akmadžić leads the reader to cognition that the Old Bridge in Mostar exceeds its functional value and it represents an exquisite work of art, threaded with fine lines of mimar's love and serving as a filter of atonement of mimar's sins. Thus, the destruction of the Old Bridge during the aggression against Bosnia and Herzegovina (1992-1995) is not only the destruction of a monument, it is also killing of a city's heart and putting its mimar to death.

Keywords: Hazim Akmadžić, Mimar^{*4} Hajrudin, Mostar, the Old Bridge, neohistorical novel

---

4 Mimar - a builder, an architect, a word from Turkish language connected to the name of architect Hajrudin, sort of a title

SLOVO O MOSTARU

Izvori

Akmađić, Hazim (2012), *Mimar*, Connectum, Sarajevo

Literatura

Biti, Vladimir (1997), *Pojmovnik savremenaknjiževne teorije*, Matica Hrvatska, Zagreb

Duraković, Enes (1995), *Predgovor Antologiji bošnjačke pripovijetke XX vijeka*, Alef, Sarajevo

Kazaz, Enver (1999), *Morfologija palimpsesta*, Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj, Tešanj

Kazaz, Enver (2005), *Bošnjački roman XX vijeka*, Zoro, Sarajevo

Kazaz, Enver (1999), *Dijalog s tradicijom/tradicijama*, Izraz, Sarajevo

Lešić, Z./ Kapidžić- Osmanagić, H./ Katnić- Bakaršić M./ Kulenović, T (2006) *Savremena tumačenja književnosti*, Buybook, Sarajevo

Solar, Milivoj (1979), *Moderna teorija romana*, Nolit, Beograd

Spahić, Vedad (2002), *Pregled savremene bosanskohercegovačke književnosti (periodizacija i tipologizacija)*, Godišnjak BZK Preporod, godina II, Sarajevo